PARTICULARITĂŢI ALE GRAIULUI DIN UZDIN (VOIVODINA, SERBIA), REFLECTATE ÎN LITERATURA DIALECTALĂ

IULIA MĂRGĂRIT

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" al Academiei Române
Calea 13 Septembrie nr. 13, Bucureşti, inst@lingv.ro

Cuvinte-cheie: *accident fonetic, aglutinare, graiuri locale, literatură dialectală.*
Mots-clé: *accident fonetic, aglutinare, graiuri locale, literatură dialectală.*

Comentariul de faţă are ca obiect graiul comunităţii româneşti din Uzdin, Voivodina (Serbia), pe baza unui material documentar mai puţin obişnuit, un text dialectal scris, mai precis, o piesă de teatru, *Omu dân casa pustâie*, comedie în grai bănăţean, în trei acte, de Todor Creţu-Toşa, autor originar din localitate, inclusă în volumul *Antologia literaturii dialectale* bănăţene (poezie, proză, teatru) 1881–2011[1].

Opţiunea pentru varianta locală a limbii române, procedeu mai puţin practicat, se explică prin intenţia autorului de a-şi promova graiul, demonstrând virtuţile comunicative ale acestuia, dincolo de mediul familial, cu argumentul că „şi marele B. P. Hasdeu ne-a apreciat, suntem tradiţional ataşaţi exprimării dialectale bănăţene" (Magda 1992, p. 597). Prin decizia semnatarului, piesa de teatru se înscrie într-o adevărată tradiţie locală, întreţinută, în general, în Banat, pentru realizarea unei literaturi dialectale[2]. Având în vedere un anumit public vorbitor, dar şi „degustător" de grai, astfel de opere literare, în haină dialectală, au fost concepute pentru a releva caracterul profund particular al zonei, definite şi prin literatura sa „provincială"[3],

[1] Lucrarea semnată de Ioan Viorel Boldureanu, Simion Dănilă, Cornel Ungureanu; selecţie, cronologie, precizări, note şi menţiuni bio-bibliografice de Ioan Viorel Boldureanu, Glosar Simion Dănilă şi Ioan Viorel Boldureanu, a apărut la Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2011.

[2] V. în acest sens, Deleanu, *Izvoare şi preocupări dialctale în Banat*, p. 7: *Schiţele de istorie a dialectologiei citează, printre cei care au scris de timpuriu despre varietatea diatopică a limbii române pe ardelenii Simeon Ştefan, Petru Maior, Timotei Cipariu, pe aromânii Gh. C. Roja şi M. C. Boiagi, moldovenii D. Cantemir, George Baronzi şi Ioan Nădejde, pe muntenii I. H. Rădulescu, Ion Maiorescu (descălecat din Ardeal). Lista* […] *se încheie cu B. P. Hasdeu* […]. *Nu este amintit niciun nume din Banat unde (şi, probabil, pentru că aici) nu s-au afirmat corifei ai culturii naţionale, precum Cantemir sau Hasdeu. Dar nu a lipsit interesul pentru graiurile dacoromâne […], iar preocupările dialectale au căpătat aici un caracter de masă*.

[3] Însuşi Titu Maiorescu, *Critice II*, 1898 reacţionează pozitiv, salutând noul tip de literatură (dialectală) – afirmat în secolul al XIX-lea – şi pe reprezentantul acestuia: *Au rămas de la Victor Vlad câteva poezii, scrise de el în dialectul lugojan… toate de valoare prin faptul că sunt în adevăr dialectale. Din acest punct de vedere se cuvine să ne interesăm de primul nostru poet dialectal.*

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

altfel spus, caracteristică provinciei respective, în mod special, sub aspectul limbii, în raport cu restul ţării[4]. Istoria acesteia, particulară într-un anumit fel, se reflectă în graiurile româneşti locale: *Este cunoscut că Banatul întreg a fost timp îndelungat (cu mici întreruperi), până la finele primului război mondial, sub dominaţie austro-ungară. Cea mai mare parte a localităţilor rurale (cu populaţie românească) din Banatul iugoslav a fost colonizată în secolul al XVIII-lea cu populaţie din alte părţi ale Banatului, din Ardeal şi din Oltenia. Aceasta a determinat structura populaţiei româneşti din aceste localităţi, bănăţeană, ardelenească sau oltenească* (Magda 1992, p. 597). În această configuraţie, *„vechi localităţi bănăţene sunt: Coştei (Kustilj), Voivodinţ (Voivodinci), Marcovăţ (Markovac)… Râtişor (Ritiševo). În nordul Banatului iugoslav sunt satele bănăţene: Toracu Mare (Begijci), Sărcia (Sutijeska), Uzdin, puternic centru cultural al nostru* (*ibid.*, p. 598). Aşadar, particularităţile pe care le relevă textul urmărit sunt comune cu cele ale graiurilor bănăţene interne, dat fiind tipul de populaţie din Uzdin, după cum celelalte comunităţi relevă trăsături comune cu Oltenia sau cu Transilvania.

Pentru a marca specificul lingvistic, din punctul de vedere al rostirii, autorul foloseşte câteva semne grafice proprii, fără să îşi propună o transcriere fonetică propriu-zisă, ci una care să reproducă vorbirea locală, distinctă în raport cu celelalte ramificaţii teritoriale, precum şi cu varianta literară, şi, în acelaşi timp, să asigure accesul lectorilor, privaţi de pregătire filologică, la textul comediei.

În cele ce urmează, ne-am propus să urmărim graiul din Uzdin, în realizarea sa din opera dramatică anunţată, în compartimentele principale ale limbii pentru a ilustra unele trăsături[5] care, pe de o parte, individualizează graiul iar, pe de altă parte, îl afiliază la ansamblul graiurilor bănăţene:

Fonetică: Date fiind notaţiile personale adoptate de autor, menţionăm câteva dintre acestea: *śina = cina, givănim = divănim, unge = unde, plânźe = plânge, bitănźit = bităngit, ghindeşti = gândeşti, dzîc = zic, dzî = zi* etc. O astfel de grafie anunţă, de fapt, caracteristicile fonetice ale graiurilor locale de tip bănăţean, istoriceşte aparţinând aceleiaşi provincii, Banatul, segmentat, la un moment dat, din raţiuni ale istoriei. Selectiv, am reţinut câteva pentru ilustrare:

Vocalism:

-ă continuă *a* etimologic, conservat în cuvinte de origine latină: *păreche* < *paric(u)la*: *Numa-i tare greu când omu să învaţă în* ***păreche***[6] *şi pră urmă rămâne răzńeţ* (p. 375); *părete* < *parietem*: *Mai bine să urle baba decât* ***păreţî*** (p. 368). Particularitatea a fost semnalată deja pentru subdialectul bănăţean (Neagoe 1984,

[4] O astfel de literatură se înscrie *în istoria literaturilor europene unde literatura dialectală nu este neglijată. Astfel, literatura italiană, cea mai bogată în produse dialectale, consacră un loc de cinste literaturii dialectale* […]. *Situată pe picior de egalitate cu orice literatură, literatura dialectală deschide perspective autorilor de talent* (Gabriel Ţepelea, *Literatura în grai bănăţean* – 1970).

[5] Nu ne-am propus o inventariere exhaustivă a acestora, ci am reţinut câteva, necesare pentru a realiza fizionomia graiului.

[6] Am preluat exemplele şi citatele *tale-quale* din textul operei dramatice.

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

p. 244). În acelaşi timp, *ă* etimologic s-a menţinut şi în cuvinte de provenienţă slavă: *năcaz* < *nakaz* (*lasă-mă **năcazului**!* – p. 366).

–î etimologic s-a păstrat în unităţi lexicale de provenienţă latină (Neagoe 1984, p. 245), prin raportare la variantele care în ariile inovatoare de limbă română au dezvoltat un diftong, *câne*: *Aor dă **câńe*** (p. 369); *Dacă şciam aş fi lăsat pră **mânedzâ*** (p. 371). *Ca **mâńe** Vasilă moare* (p. 371).

–e conservat după *r*, ca în graiurile bănăţene interne (Neagoe 1984, p. 245): *poate omu **rebda** mai mult dăcât marva* (p. 375).

–e > *ă* în prep. *de* > *dă*, ca în cea mai mare parte a graiurilor bănăţene din ţară (Neagoe 1984, p. 246): *Nu-i mai poartă nime **dă** grijă* (p. 365); *Nu ce lega **dă** ea* (p. 378); *pe* are curs în var. etimologică *pre* >*pră*: *raiu **pră** pământ* (p. 378); *Sătana l-o ştiut **pră** scrâncitu ăsta* (p. 378). Cele două prepoziţii au curs împreună în compusul arhaic *dă pră*: *Nu-i totuna să sări **dă pră** cal pră măgari* (p. 376).

–e, conservat după labiala *b* în toată aria dialectului bănăţean, apare în chip firesc şi în graiul din Uzdin: *beşică* < lat. *vessica*: *Frate Simo, or fi cojaţ [pantofii], l-or glogi şi s-or faśe **beşîś** la pişoare* (p. 385).

–u din diftongul *au*, urmat de dentala *t*, s-a consonantizat: *căuta* > *căpta,* ca în subdialectul bănăţean (Neagoe 1984, p. 248): *Şî-i pare rău că ni-s una şi ne **căptăm*** (p. 372).

Consonantism:

b > v: *tăbărî* > *tovări: Atunci **s-o tovărit** pră mine* (p. 375); *zbârnîi* > *zvârnâi*: *Am pus śasu **să zvârnâie** …* (p. 377).

Oclusivele velare *c, g*, atunci când după ele urmează vocalele centrale *ă, î*, evoluează la *ḱ, ǵ*. Modificarea se explică prin evoluţia lui *ă, î*, în poziţie neaccentuată şi succedate de o vocală anterioară: *ghingeşti* < *gândeşti* (*M-am **ghingit**: ori te-ai măritat, ori te-ai dus la ăi mulţi* – p. 366); *chimeşă* < *cămeşă* (*Iacă şi **chimeşa** curată pră pat* – p. 377). Fenomenul semnalat de Puşcariu (1924–1926, p. 715), comentat de Marin 2005, LXII, are o răspândire mult mai largă: „cuprinde Banatul, Maramureşul, graiuri din Transilvania şi Oltenia nord-estică”.

t, d + e, i reprezintă fenomenul de palatalizare a dentalelor şi evoluţia acestora la africate: *ć, đ* (în notaţia autorului *ce, ge*, *girept* (p. 366), *precini* (p. 368), *cinără* (p. 368), *frace* (p. 371), *arge* (p. 373). Modificarea este considerată „o particularitate relevantă absolută care individualizează subdialectul bănăţean” (Neagoe 1984, p. 250). Fiind vorba de graiurile interne, particularitatea extinsă şi la cele de dincolo de fruntarii, atestă apartenenţa acestora la aceeaşi subdiviziune dialectală tutelară.

v > *b* > *servus* > *sărbus*: *Eh. Vasilă, io mă duc că-i noapte, **sărbus**!* (p. 368); *revoluţia* > *răbuluţia*: O trăcut ***răbuluţia** prăstă tine!* (p. 375).

ń etimologic conservat: *râńe* < lat. *aranea*. (*După śe mi ce-am scos din **râńe** să mi ce-nfoi ca ciurcanu* – p. 369); *călcâni* < lat. *calcaneum*: *Alaltăieri… ai putut să-i vezi numa **călcânii*** (p. 367).

*Cu ce politică o vinit **zmăoańa** aia mică?* (p. 373). *Ai apucat odată în gura satului şi acolo **rămâń**!* (p. 376).

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

Dintre *accidentele fonetice*, menţionăm afereza, cu o frecvenţă deosebită: *bucătură* < *îmbucătură*: *Vin să-ţi dau* ***bucătură*** *cu* ***bucătură*** (p. 378); *mesteca* < *amesteca*: *Iancule, nu ce* ***mesteca****!* (p. 373); *năinte* < *înainte*: *Ai luat-o* ***năince*** *cu blăstemul* (p. 390); *năpoi* < *înapoi*: *N'-o cemat* ***năpoi*** (p. 390) *pacheta* < *împacheta*: *Vino mă azută să mă* ***pachetedz*** (p. 381); *ţam* < *mulţam* (p. 365); sincopă: *zuitaşi* < *zăuitaşi* (p. 382); *zuituc* < *zăuituc* (*ibid*); anaptixă: *hărăneşti* < *hrăneşti* (p. 375).

Morfologie:

Substantivul

Unele substantive neutre sau feminine au curs cu forme de *plurale învechite*: *acturi*: *Făcut-aţi* ***acturile****?* (p. 391); *punturi*: *Afle-le boala de* ***punturi***! (p. 391), *blăstămuri*: *M-o spus printră* ***blăstămuri*** (p. 380); *căşi* (p. 384); *lăbi* : *Acuma toţi vă spălaţi pră* ***lăbi*** (p. 392). Altele au dezvoltat un singular nou pentru a echilibra paradigma: *ţărmure-ţărmuri*: *ăi de ştiu să-noace noată şi când bat tălaşî...dacă şciu încotro să meargă...unge-i* ***ţărmurili*** (p. 337).

Vocativul în -o se întâlneşte, în egală măsură, la substantive comune sau proprii, masculine sau feminine, având desinenţa de nominativ sg. în *-ă* sau *-a*, la nume proprii: ***mamo****, eu mă duc* (p. 372); *tato-socrule!* (p. 391); *Irimio!* (p. 388); *taico-bunule!* (p. 366); *uico Vasile* (p. 378, 380); *vătămato!* (p. 385); *Adriano, Simo* (p. 389); în *-eo*: în cazul substantivelor terminate în *-e*: *spurcăśiuńeo!* (p. 373); *pogănio!* < *poganie* „avere, comoară": ***Pogănio****, ai dat dă trai* (p. 369).

În graiul din Uzdin este atestată o *formă cazuală contradictorie de vocativ*, în fapt, un genitiv „dezafectat". Din sintagme proprii unor construcţii genitivale de felul *fata mamii* se valorifică, restrictiv, forma cazuală de genitiv, ca formă de adresare; astfel încât *mamii! (= mamă!)* suplineşte vocativul. Pentru început, forma a fost orientată, probabil, unidirecţional, de *mamă* către *fiică*. Ulterior fiica, la rândul ei, îşi desemnează *mama* prin aceeaşi formă cazuală bizară: *Doamne,* ***mamii****, dar cum nu ce zăbuneşti, prîntră atâtea uşi*? (p. 370). *Tăicuţu meu şî* ***mamii*** *mea sciţ dă ce am venit?* (*ibid.*). Dar forma cazuală de genitiv satisface nu numai vocativul, ci, p. ext., ca urmare a frecvenţei, şi acuzativul, substituind forma originară: (p. 370): *Fiica me, bińe că viniş să vedz* ***pră mamii*** *te…*: *Ăle patru lanţe śe le-ai scris* ***pră mamii*** (p. 370). Forma cazuală suspectă, cu desinenţă de genitiv şi funcţie de vocativ, se întâlneşte în cazul numelor de înrudire *mamă, tată, moş, babă*. În relaţiile dintre aceştia a putut apărea întrepătrunderea de cazuri şi extensiunea valorică a unora asupra altora: *Doamne,* ***tatii****, dar pîntru śińe ń-am cheltuit?*, p. 372. Construcţia genitivului ca substitut al vocativului, am identificat-o, pentru început, la românii din Ungaria (Mărgărit 2008, p. 13–21), ulterior constatând o extensiune, cu mult mai largă în cuprinsul ariei nordice, incluzând şi Basarabia (Mărgărit 2011, p. 39–40).

Atunci când numele în vocativ este asociat cu un adjectiv posesiv, nu au loc perturbări intercazuale. În interiorul construcţiei, articolul genitival invariabil *a* este absorbit de numele în vocativ: ***Moşulică meu****, śe să-ţi facă Ina te bun de mâncare?* (p. 369).

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

Articolul proclitic *lu*, se întâlneşte în exprimarea genitiv-dativului, ca în graiurile bănăţene din ţară (Neagoe 1984, p. 258): *O trăbuit să-l mân pră* ***Firu lu Câiu*** *peţitori* (p. 373); *Alaltăieri lu* ***Veta lu Buboańe*** *ai putut să-i vedz numa călcâńii* (p. 367); *Vărsavia lu Gicu* (p. 368); *Ghiorghina lu Micu* (*id.*). Articolul genitival, este invariabil, ca în graiurile moldoveneşti: *Ăle patru lanţe śe le-ai scris pră mamii îs vecima ca şi-****a noastre*** (p. 370). Aflat în postpoziţie, el este absorbit de numele care îl precedă: *moşulică meu* (p. 369).

Articolul demonstrativ este reprezentat prin forme specifice ariei sudice, deja reperate şi pentru graiurile bănăţene interne, care, după cum s-a observat, în acest fel, fac front comun şi se opun părţii nordice a dacoromânei (Neagoe 1984, p. 259): *năcazu* ***ăl*** *di căpicene* (p. 313); *ce-aş bace ca pră* ***ăi sminciţi****! Am înśeput să mă şpăţîresc ca* ***ăl căpiat*** (p. 373); *puiu* ***ăl dă golâmb*** (p. 378), *du-ce la* ***casa a mare*** (p. 346), ***a dă pă urmă*** *oară* (p. 379); ***ăi de la America*** (p. 366); ***a mică*** *vra numa copărăţâie…* ***a bătrână*** *vre naţionalizaţîe* (p. 373).

Pron. nehot. *nişte* pe lângă nume, desemnând perioade de timp, are sensul „câţiva, câteva”, ***neşte*** *ani am tot visat-o* (p. 368), particularitate specifică graiurilor bănăţene din ţară (Neagoe 1984, p. 260).

Pron. nehot. *măcarce* corespunde celui din limba comună „orice”: *Mie nu-mi plasé să broceşti cu* ***măcarsé*** *nespălat* (p. 371).

Pronumele personal

Formele conjuncte de pron. personal I la dativ sunt aceleaşi ca şi la acuzativ, situaţie reperată deja pentru subdialectul bănăţean (Neagoe 1984, p. 260): ***M-ai*** *făgăduit śeriu şi pământu* (p. 369). *Viaţa* ***m-am*** *legat-o dă un afurisit de bărbat* (p. 379); *Aşa* ***m****-or scris* (p. 366). *Am fost precini buni, măcar că* ***m****-ai fost gazdă* (p. 368).

Formele atone ale pronumelui personal în dativ 2 sg., 2 pl. „absorb” verbul *a fi*, suplinindu-l valoric: *Iar* ***nu ţi*** [= ţi-i] *pe plac?* ( ). ***Nu ţi*** [= ţi-i] *ruşine la obrazu tău să-mi faś mie aşa blamă* (p. 379). Situaţia a fost semnalată şi comentată pentru aria sudică (Mărgărit 1999, p. 93).

Verbul

La categoria verbului, *a fi*, la ind. prez. pers. 1 sg. şi pl., se conjugă însoţit de formele proclitice ale pronumelui personal în dativ: *Nu măi* ***ni-s*** *mucoşi, la noi trăbe să fie înţăleźere* (p. 369); *O-nśeput cu aia că* ***mi-s*** *bogătoń* (p. 375); *O! io nu măi* ***mi-s bună****?* (p. 371); *Acuma* ***mi-s*** *mai bucuros* (p. 375); *Nu* ***ni-s*** *dăstui noi care să ne bucurăm?* (p. 374). Aceeaşi situaţie şi pentru pers. 2 pl.: *Mă, voi, părechea a nouă,* ***vi-s*** *întrăź?* (p. 371).

Unele verbe, la nivelul graiului, cunosc o variantă reflexivă, prin raportare la limba comună.

a se cheltui: ***Să să cheltuiască*** *păntru atâta morceşag?* (p. 385). *Doamne, tăicuţule, da prîntru śine* ***ń-am cheltuit****?* (p. 370).

a se zburda: *Nu-i śinstit noi* ***să ne zburdăm*** *în palatul ăsta…* (p. 390).

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

În cazul reflexivelor, la imperativ, forma pronominală precedă verbul: ***Ce înschimbă****, să nu te mai văd aşa!* (p. 377). Verbul *subscrie* dispune de var. *subscria*, creată probabil, după *scria*, de conjug. I în graiul din Uzdin, ca şi în subdialectul bănăţean, ori poate prin analogie cu *subsemna*, ambele uzitate în acelaşi domeniu de referinţă al activităţilor administrative: *Când o* ***supscriat****, împins-o şi Vasile plaivasu?* (p. 391). *Tu l-ai ţînut dă space până* ***am supscriat*** (*ibid.*); *Au contrec la mână* ***supscriat*** *dă tata* (*ibid.*).

În interogaţii, formele de perfect compus sunt inverse: ***Spusu-m-ai tu*** *că ăi di la America nu mai vin?* (p. 366); ***Făcut-ai*** *ceva?* (p. 388).

Interj. *haide*, asimilată verbelor la imperativ, prezintă o formă deja semnalată: *haidareţi!* (Ionică 1965, p. 405)*:* ***Haidareţ*** *să scoborâm săcrinu din cośie să nu se pună vro vreme!* (p. 388). Ca structură, forma atestă influenţa imperativului prohibitiv, atestat în sudul, estul şi nord-estul Banatului (Neagoe 1984, p. 264). Vitalitatea şi frecvenţa acestei construcţii arhaice stă la baza conturării de noi forme, care, fără să fie negative, se pot afla în raport de succesiune cu imperativul. Contexte precum ***N-aşteptarăţi*** *să vă spun de două ori:* ***haidereţi*** *odată!*[7] ar fi putut determina valorificarea interjecţiei în discuţie.

Lexic

Dintre cuvintele pe care literatura de specialitate le exemplifică, între particularităţile definitorii ale graiurilor bănăţene (Petrovici 1954, Todoran 1956, 1961, Tratat 1984) am identificat *foale* „burtă”, *golumb* „porumbel”, *mereu* „încet”, *uică* „unchi”. Alte lexeme cum este *căsap* „măcelar”, pot fi considerate în aceeaşi categorie, pe baza atestării indirecte prin „descendenţii” lor, respectiv, derivatul *căsăpie* „măcelărie” (p. 379). Aici alăturăm şi *mereuţ* „încetişor” (p. 382), de la o bază proprie Banatului, ca semantism: *mereu*.

Cuvinte moştenite din latină.

Unele dintre cuvintele de origine latină, specifice secolului al XVI-lea au curs încă, sunt uzuale în graiul din Uzdin: *brâncă* „mână” < *branca*: *La źugecată spuń că el o împins plivaisu numa l-ai ţînut dă* ***brâncă*** *să nu treacă prăstă linie* (p. 392). Multe dintre ele păstrează până în prezent forma etimologică, *scamn* < *scamnum*: ***Un scamn*** *să stau, c-am tăbărât* (p. 381).

Prepoziţia *între*, ulterior substituită, la nivelul limbii comune, cu *în*, se menţine în uz: *Cum să-m mai scot obrazul* ***întră*** *lume?* (p. 379).

Altele conservă încă, la nivel dialectal, semantismul din secolul al XVI-lea:

adăpa „a da de băut apă cuiva” < *adaquare*: *Adă şi paharu cu apă să creadă zăbuniţii ăştia că-l* ***adăpăm****!* (p. 389);

[7] Modelarea unei astfel de forme se explică tocmai prin frecvenţa imperativului negativ în secolul de început ale culturii române, după cum atestă Ov. Densusianu în ILR II, p. 150, Al. Rosetti, LR, p. 149–150, Rosetti-Cazacu ILR, p. 99, 121, H. Tiktin, *Gram. rom.*, p. 114. Prezenţa acestuia a impulsionat crearea analogică a formei derivative de la interjecţia *hai(de)*, care, de altfel, a dezvoltat o întreagă paradigmă pentru timpul prezent 2 sg. *hai(de)* şi pl. *haideţi!*, 1 pl. *haidem!*

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

carte „scrisoare” < lat. *charta*: *Nu ţ-or mai trimis niś* ***carce****?* (p. 366); *Io cred c-or fi căpătat* ***carcea*** *me, că am trimes-o cu răţipis* (p. 379);

dor „durere fizică, suferinţă” < *dolus*: *Dă nepuţine ori ţ-am spus: „Mamă, mamă nu ce tângui atâta* [ca văduvă] *că sińe să becejăşce dă* ***dor****, leac nu mai are!* (p. 389). Semantismul arhaic supravieţuieşte şi la nivelul graiurilor munteneşti (Mărgărit 2009, p. 278);

pegestru adj. „olog, infirm” < *pedester* (v. DLR s.v. *pedestru* 1.): *– După şpitari dacă scapă cum arăta? – Legat de pat! Iu, Maica me, Doamne,* ***pegestru****?* (p. 384). Cuvinte de origine incertă *pesti* „a răbda”: *Vasile, da până când îl* ***mai pesteşci****?* (p. 374);

Aici alăturăm *doare* „durere”, o inovaţie la nivelul graiurilor, probabil formă contrasă din *duroare* < *dolorem*, un arhaism cu circulaţie limitată la secolele de început ale culturii române, conservat totuşi în graiurile munteneşti (Mărgărit 2009): *La mormântare o fost ca vipăra. Câtă un śas s-o cântat, dă ce ustura la inimă dă* ***doarea*** *ei* (p. 396). Cuvântul face parte din lexicul specific al bocetelor, ca specie intens cultivată în graiurile bănăţene din Voivodina (Mărgărit 2011, p. 68–78);

Cuvinte împrumutate din paleoslavă

Unele dintre *împrumuturile vechi slave* atestă sensul sau forma originare cu care au penetrat în limba română:

prost adj. variabil „simplu” < *prostŭ*: *Nu mai vin napoi* [La Uzdin] *să fiu păoriţă* ***proastă***.

silă „forţă” < *sila* în expr. *cu ~*: *La toamnă îl băgăm* ***cu sîla*** *la scul* (p. 365).

ispovedanie < sl. *ispovědanje: Cuscră cu mine trăbă să fii dăşchisă, ca la* ***ispovedanie*** (p. 391), var. înv. şi reg. având curs în secolele de început ale culturii române, fiind atestată la Coresi şi în Biblia de la 1688, pentru Muntenia, la Miron Costin, Varlaam, Dosoftei, pentru Moldova. Ulterior, a intrat în curs forma aferezată, în prezent, unică în limba standard.

zare „rază” < sl. *zarja*: *Să mai străbată mai vro* ***zare*** (p. 367).

Alături de elemente învechite, vocabularul atestă în mod firesc, prin convieţuirea cu sârbii,

Împrumuturi din sârbă, confirmate, de altfel, şi în subdialectul bănăţean (Gămulescu 1974, *Indice*):

fişcal „avocat” < *fiškal*: *Doamne, śe mai cap la alţî, ca la* ***fişcal*** (p. 371);

găzdăriţă „stăpâna casei” < *gazdarica*: *Fiica me, bine că viniş să vedz pră mamii te… śe mai* ***găzdăriţă*** *o aźuns!* (p. 370);

gosti „a invita” < *gostiti (se)*: *Tăicuţu meu şi mamii me, sciţ de śe am vinit? Vrem* ***să*** *vă* ***gostim****. Mâńe năsmincit* (p. 371). *Zmăilor or înśeput* ***să vă gostască****!* (p. 372);

tal „parcelă, parte materială, zestre” < *tal*: *Tu eşti fată şi ţ-ai căpătat* ***talu***! (p. 371);

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

Altele se găsesc, exclusiv, la minoritarii români din Uzdin, cu siguranţă şi la cel din alte comunităţi:

*năl*ap „noroi” < *nalap*: *Dar ś-o faśe* [în şlapi] *când o fi vreun* ***nălap****?* (p. 385);

pocor „batjocură” < *pokor* în expr. *a face de ~*: *Mă făcuşi* ***dă pocoru*** *lumii şi de miru satului!* (p. 378);

sorsag „samar”. *Are tot* ***sorsagu*** (p. 380);

slastă „dulce” *în zi de ~*: *Să ce scaldz şi aia źoia, că-i* ***dzî dă slastă*** (p. 377);

tast „tavă”: *Ce-ai măritat la palat, capăţ tot ca* ***pră tast*** *şi iar nu ţi-i bine?*

Poziţia consolidată a împrumuturilor de origine sârbă se poate aprecia după intruziunea acestora la nivelul unor expresii consacrate în limba română. Una dintre acestea: ***ferice*** *de tine!* are curs într-o variantă creată prin dislocarea elementului latin moştenit cu unul din limba sârbă: ***blago*** *de tine!* (p. 386); *nadă* „nădejde” < *nada*, în expr. *a trage nădejde: Am tras atâta* ***nadă*** *să fiu givăr* (p. 381). Împrumutul a penetrat în expresia românească, de altfel consacrată, pe baza unui element vechi slav, *a trage nădejde*, poate scurtimea elementului neoslav a precipitat substituţia; în *a bate clopotele*, împrumutul vechi slav a fost substituit prin altul neoslav, *zvon*: *Niśodată* ***n-or bătut zvoanele*** *la vreme* (p. 513). Dar, la rândul lor, cuvintele preluate din sârbă au fost adaptate la vechile tipare ale graiurilor româneşti: *limun* s.f. „lămâie” primeşte proteza vocalei *a-*, ca *alămâie* din aria nordică a dacoromânei: *Ce duś şi cumperi… tri* ***alimuni*** (p. 578). Alteori, împrumutul sârb (*pokor* > *pocor* din *~-ul lumii*, p. ext. *a ajunge* cineva, *a face* pe cineva *de ~ ~*) dublează frazeologisme româneşti, consolidând semantismul acestora: *Mă făcuşi dă* ***pocoru lumii*** *şi* ***dă miru satului*** (p. 370).

Împrumuturile din maghiară sunt comune cu cele din aria nordică a dacoromânei, ca de altfel şi cele germane:

dubă „tobă” < *dob*: *Ai să źoś ca ursu după* ***duba*** *me* (p. 279);

marva „vită” < *marha*: *Poace omu rebda mai mult decât* ***marva*** (p. 375);

hasnă „folos” < *hásna*: *Barem dacă ce rebd lângă mine să am vro* ***hasnă*** (p. 379);

ocoş „deştept, fudul” < *okos*: *Giorgi a nostru o fost mare* ***ocoş*** *şi acolo or fost* ***ocoşi*** *şi măi mari dăcât el* (p. 393);

sobă „cameră, încăpere” < *szoba*: *În* ***sobă*** *or mai rămas moş Isa cu moş Irimia* (p. 393);

solgăbirău „funcţionar, pretor”, în administraţia maghiară < *szolgabiró*: *Iancule, tu ai fost croit dă* ***solgăbirău****!* (p. 398);

ţădulă „bilet, hârtie, chitanţă” < *cédula*: *Nu cumva i-o dat Gherghina să iscălească vro* ***ţădulă****?* (p. 395); Alături de acesta apare împrumutul neologic: *Bagă de seamă la cântari… śere şi* ***chitanţă*** (p. 379);

uzoni „ploaie” < *őzőn*: *O trecut prăstă tine* ***uzoń prăstă uzoń****!* (p. 375).

Împrumuturi germane

aizămban „tren” < *Eisenbahn*: *Eu plec dăloc să prind* ***aizămbanu*** (p. 383);

criţari < *Kreuzer*: *Dacă el să-mbie ca popa la* ***criţari*** (p. 382): *Taico-bunule, m-ai pricit să păzăsc* ***criţariu*** *ca tine* (p. 366);

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

cvitănţi < *Quittanz*: *Halo, mutăr unge pun* ***cvintăţile****?* (p. 381);
luft „aer" < *Luft*: ***Luft****, Gheorghină,* ***luft****, că m-astup!* (p. 379);
plivais <*Bleiweiss*, sb. *plajvaz*: *Când o supscriat, împins-o şi Vasilă* ***plivaisu*** *o numa tu* (p. 391);
şlog „apoplexie" < *Schlag*: *Am auzit că de greomânt capeţi* ***şlog*** (p. 384);
putăr „unt" < *Butter*> *Ce duś şi cumperi… o rudă dă* ***putăr*** (p. 379);
şpăţiri „a plimba" < *spazieren*: *Aşa m-or* ***şpăţîrit*** *din gură în gură* (p. 375).
ştudări „a studia" < *studieren*: *Să mă mai ghingesc, să mă* ***ştudăresc*** (p. 381).

Elemente neologice, majoritar, adaptate în grai:
capitula (*Am inimă miloasă. Când văd lacrimi, dăloc* ***capitulădz*** (p. 375);
constata: *Mă apropii şi-l* ***conştatădz*** [decesul] (p. 388);
contriac „contract": *Nu m-am lăsat dă capul lui până n-o făcut* ***contriacu*** (p. 388);
cooperaţie: *A mică vre numa* ***copăraţie****… cu tobolaţie… a bătrână vra naţionalâzaţie* (p. 373);
plian: *Am audzit io śeva de* ***plianurile*** *tele* (p. 380);
punt: ***Puntu*** *ista îi a teu* (p. 391); *punt tare* (p. 391); ***punt*** *cu* ***punt*** (p. 390);
revoluţie: *O trăcut* ***răboluţîia*** *prăstă cine* (p. 375).

Majoritatea neologismelor, provenind din surse diferite, au dezvoltat forme proprii: *conştata, contriac, copăraţie, plian, punt, răboluţie*, ca şi *ştămfetă*: *O prăluat* ***ştamfeta*** *fată-sa* (p. 375). Altele, prin forma lor, relevă originea: *răţâpis* < germ. *Rezepisse*: *Or fi căpătat carcea me, că am trimes-o cu* ***răţâpis*** (p. 379); *advocat* < lat. *advocatus*: *Ai audzât śe o spus* ***advocatul*** *nostru?* (p. 389).

În cazul împrumuturilor romanice, sursa de penetraţie este evidentă în genul, forma neologismului (cf. *telegram* < srb. id.: *Dă-i altu* ***tiligram*** – p. 385); *ofenziva* < srb. id.: *Ń-o sculat cocoşu ş-o-nśeput iar* ***ofenziva*** (p. 375). Următorul verb *întroaduce* ilustrează de fapt un caz de etimologie populară pentru neologismul *introduce*. Interpretat ca o compoziţie dintr-o parte prefixală, de altfel, arhaică, *întru* (cf. *întrarma*) şi verbul ştiut, *aduce*; *întroaduce* a fost atestat în graiurile bănăţene în timpul Primului Război Mondial în epistolele ostaşilor, după cum rezultă dintr-un volum recent publicat: *Domnule învăţător, George Cătană, te rog să mai întroaduci Dumeta unde no fi bine kintarea mea* (Deleanu 2014, p. 370).

Formarea cuvintelor

Compunere:
Prin alăturare:
casa mare; casă mică „construcţie anexă, prin opoziţie cu clădirea principală, *casa mare*: *Tu ai śerut traiu vieţî la* ***casa mare*** (p. 391); *Nu-i śinstit să ńe zburdăm în palatu ăsta şi copilu lui, cu nora şi ńepoţî să ste ghesuşîţ unu prăstă altu numa-n soba aia de la* ***casa mică*** (p. 390);

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

nime-n drum [peiorativ] „om lipsit total de stimă, de consideraţie”: *Nu ţî ruşine la obrazu teu…! Tu,* ***nime-n drum****!* (p. 379); cu var. *nime-n lume*: ***Nime-n lume*** *l-ai sfătuit s-o ie pră mozomaina aia dă Gicoańe* (p. 374);

om dă vorbă „om de cuvânt”: *Ia uită śe* ***om dă vorbă*** *eşti!* (p. 369);

Cu excepţia compuselor de la baza *casă*, celelalte formaţii sunt inedite.

Prin aglutinare:

mâńedzî „a doua zi, fără raportare la *azi*”: *Dacă şciam, aş fi lăsat* ***pră mâńedzî*** (p. 377).

supat, aproape generalizat în dacoromână. În graiul din Uzdin se înregistrează un pas înainte: vechea construcţie prepoziţională nu mai este recunoscută, de vreme ce compusul devine susceptibil pentru o nouă construcţie: *Dar unge să duce?* ***În supat?*** (p. 371);

vaişamar adv. „greu, imposibil”, realizat prin sudarea componentelor din expresia omofonă (*– Cum o mai duś? / Ca* ***vaişamar*** (p. 366). Este vorba de un compus inedit.

Derivare:

Graiul conservă derivative arhaice, în cazul unor substantive:

-amă < lat. *-amen*: *Śe faśe* ***popama*** *aia? Aud de la voi că merźeţ la besărică* (p. 394). Cercetări recente au relevat faptul că formantul cu valoare colectivă în graiurile româneşti din Banatul „extern” a cunoscut un randament deosebit, prin lărgirea gamei de teme derivative, de la animate, aşa cum era în sec. al XVI-lea, la inanimate. Capacitatea de a deriva orice fel de teme se reflectă în numărul mare de formaţii, pe de o parte, şi, pe de altă parte, în formaţiile de tip spontan (Mărgărit 2011, 190–192);

-(ă)mânt < lat. *mentum*: *greomânt* „chin, suferinţă”: *Am audzit că dă* ***greomânt****, capeţ şlog* (p. 384); *îngropământ* „înmormântare”; *Doamne, mamii me, dar v-aţi vorbit oare dă* ***îngropământ****?* (p. 388).

-ońu, -oańe „oi, oaie” < lat. *-oneus, -onea*, fiind emblematic pentru aria vestică (Mărgărit 2011, p. 374).

bogătoń (*O-nśeput cuscru Adămiţă că mi-s* ***bogătóń*** *şi nu vreu să mă lipesc dă sărăśie* (p. 374):

golâmboń „porumbel”: *Dar unge-ai mai văzut tu doi* ***golâmboni*** *păreche?* (p. 375).

văduvoń „văduv”: *Rămâń* ***văduvoń*** *şi amin!* (p. 376).

văduvoańe „văduvă”: *Cât l-am jelit că altă* ***văduvoańe*** *mai ńeagră decât mine n-o fost. M-am cântat de am aprins mormânţu!* (p. 389).

zmăoańe „zmeoaică”: *Şi cu śe politică o vinit* ***zmăoańa*** *aia mică?* (p. 378).

În derivare sunt atrase şi temele neologice, expresie a consolidării afixului în sistemul derivativ al graiului:

bosoańe „şefă”: *Io care am fost* ***bosoań****e la moden company prăstă lucrătoarele dă Damen WC!* (p. 396).

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

-iţă, specializat în derivare moţională, creează derivate specifice şi prin temele selectate (*golâmb*, *paor*):

colăcăriţă „bătrână care pregăteşte colaci; colăcăreasă”: ***Colăcăriţa**, aia-i baba Iconia* (p. 388); *golâmbiţă* „porumbiţă”: *Da śińe ce-o pus să-ţ aleź păreche **golâmbiţă** cu coada în sus?* (p. 375); *măistoriţă* „meşteră, maistră”: *Mare **măistoriţă** – vaişamar!* (p. 375); *păoriţă* „ţărancă” < *paore* „ţăran”: *Io să rog o **păoriţă**, care am fost bosoańe…?* (p. 396).

-ie apare în câteva derivate:

făloşie (reg., v. DEX): *S-o prăbuşit dă **fălośâie*** (p. 384); *gostâie* „vizită” < *gost*: *Ce-o frământat după inima ei, dă ce-o dus la **gostâie*** (p. 375); *socrie* s. col. „soacra şi socrul”: *Vreu să ce fac om, să scăpi dă slugărit la **socrie*** (p. 380).

-os: Cele câte *derivate adjective* sunt total inedite: *tălpos* „cu talpa, laba piciorului mare”: *El n-o fost **tălpos**, ghindesc că n-o să-l strângă* [pantofii] (p. 385); *codos*, ca şi *flocos** [despre tineri] „cu plete”. *Să strâng şi tuns şi **flocos** şi **codos**, aprind ţigara, să dăzbracă la pele şi fac enimal dansing* (p. 394). Situaţia semnalată pentru *tălpos* în DLR se repetă în DA pentru *codos* s.v. *coadă* şi *flocos* s.v.

Derivatele verbale cu sufixe sunt dintre cele cunoscute, deja atestate, precum următoarele:

givăni „a sta de vorbă”: *Iaca îţi vorbim la sârmă, să ne mai **givănim** cu tine* (*ibid.*) *sau inedite*: *bitângi* refl. „a se obrăznici”: *Tare s-o mai **bitângit**, taico! Noi cu biznisu nostru, nu-i mai poartă nimeni de grijă. La toamnă îl băgăm cu sâla la şcul* (p. 365). Presupunem că baza derivativă *bitang(ă)* a dezvoltat sensul „obraznic”, neatestat, preluat de verb; *dori* „boci” < *dor* „durere”, laitmotiv cu care încep bocetele: ***Dorul** meu şi **doarea** mea…*: *Cât l-am jelit că altă văduvoańe mai neagră decât mińe n-o fost… Că toate muierile s-or oprit din cântat şi m-or asculta… cum **m-am dorit*** (p. 389). Relaţia sinonimică cu verbul specializat, în acest sens, *cânta* este deasupra oricărei discuţii: *Poace noi nu ni-s în stare **să ne dorim**, **să-l cântăm** şi să-l oceşim* [= ducem] *la lacul lui de veci* (p. 385).

Cu prefixe, amintim câteva formaţii, de asemenea, inedite; *îngăzdi refl.* „a se îmbogăţi, a deveni gazdă” (v. *supra*) < *gazdă* „gospodar bogat”; *înponchişată* „instigată, influenţată” < *împonchişa* < *ponchiş* „chiorâş, potrivnic”. *Afurisită fată! Totă-i ca tată-său… Apo-i şi împonchişată dă scârbosu ăla dă socru-so. Vre **să se îngăzdească** pră spacile mele* (p. 373); *înschimba* „a schimba (hainele)”: *Audzîţ, oamini, dar **să-l înschimbăm** în ţoalili dă moarce* (p. 388).

Pentru unele adjective, prin derivare cu prefixe, se creează noi raporturi antonimice. Particula selectată în acest caz, *ne-*, conferă caracter pertinent imediat (în sens etimologic) raportului amintit, *puţin* vs. *nepuţin*: *Dă **năpuţine** ori ţ-am spus: mumă-mumă, nu ce tângui atâta, că cine să betejăşce dă dor leac nu mai are!* (p. 389).

Derivare regresivă: *năpust* s.m. „duh rău, fiinţă supranaturală” < *năpusti*: *Mânśe-vă **năpustu** să vă mănśe, nu baceţ copilu’*! (p. 365). Cuvântul a fost atestat, ca regionalism, în basmele lui G. Catană; *smintă* s.f. „greşeală, dificultate” < *sminti*: *La cine-i **smintă** că vrei să ţâń doauă babe! Dar nu ştii sé să fas niś cu una*

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

(p. 379); *socoată* „socoteală, calcul” < *socoti*: *Bagă de samă la cântari şi la* ***socoată!*** (p. 379). Derivatele enumerate figurează în DLR cu menţiunea „înv. reg.”, valabilă şi pentru graiurile bănăţene externe.

Asimilând textul dramatic la categoria textului dialectal, am urmărit particularităţile fonetice, morfologice, lexicale ale graiului în care acesta a fost scris. Autorul, el însuşi vorbitor nativ al idiomului discutat, a reuşit să surprindă trăsăturile definitorii, astfel încât afilierea la subdialectul bănăţean este deasupra oricărei discuţii, ca şi obârşia bănăţeană a etnicilor români strămutaţi din ţară. Textul operei dramatice relevă nu numai specificul idomului, ci şi calitatea acestuia de instrument de comunicare activ. Evoluând în mediul lingvistic alogen, graiul din Uzdin, conform trăsăturilor reperate, relevă caracteristici impuse de cadrul socio-politic de evoluţie, cu valoare exponenţială pentru aria reprezentată. Pentru etnicii români din Serbia, elementul sârb influent, în domeniul lexical, de pildă, excelează în cantitatea net superioară celui corespunzător din subdialectul bănăţean. Pe lângă elementele comune graiurilor separate de frontieră, este firesc să găsim la Uzdin altele a căror forţă de penetraţie în intimitatea graiului se dovedeşte remarcabilă prin capacitatea de intruziune în tiparele sistemului lexical. Amintim aici caracterul ofensiv al elementului sârb asupra unor expresii româneşti prin infiltrarea acestuia şi crearea unor structuri mixte româno-sârbe (cf. *blago de el*! în loc de *ferice de e*l!). Fenomenul are loc şi invers, atunci când împrumutul de origine sârbă a fost adaptat la tiparul limbii române (cf. *alimun*, analizabil prin proteza vocalică, proprie regionalismului românesc *alămâie*, operată asupra împrumutului sârb *limun*). Dar absorbţia de noi unităţi lexicale din limba oficială a statului în care trăiesc minoritarii români nu a afectat limba română sub aspectul productivităţii. După cum a remarcat Mioara Avram (1993, 29–35), ospitalitatea limbii române faţă de împrumuturile externe stimulează creativitatea acesteia. Derivate inedite atestă capacitatea creatoare a graiului: de la *napoi*, adv. *napoişilea*, analizabil „în trepte”, în calitate de formaţiune suprasufixată. Astfel, baza *napoiş*, etapa a doua, raportabilă la adv. *napoi*, cu afixul adverbial *-iş*, din *pituliş*, *furiş*, plus un augment explicabil prin analogie cu *îndărătelea*, constituie analiza derivatului inovator: *Ai văzdut tu vrun śas să meargă* ***napoişilea****?* (p. 367).

Textul dramatic *Omu din casa pustâie* a fost analizat, în prezentarea de faţă, ca orice text dialectal. Prin simpla corelare a celor două tipuri de texte: întocmit deliberat de un vorbitor de grai, dar cultivat / propriu-zis, emis, firesc, de un vorbitor de grai autentic, se pot sesiza deosebirile inerente. Dacă cel din urmă este, de regulă, spontan, sau livrat la cererea unui dialectolog, cel dintâi a fost elaborat cu o anumită intenţie, absentă în al doilea caz. Autorul a urmărit să sublinieze capacitatea graiului în calitate de instrument de comunicare supracomunitar. Graiul din Uzdin, în care a fost scrisă piesa, aduce satisfacţie nu numai *uzdinenţilor* „uzdinenilor”, ci şi celorlalţi minoritari români din Voivodina. Scrierea unei opere dramatice, în perspectiva interpretării acesteia, relevă funcţionalitatea graiului, capacitatea acestuia de a suplini varianta standard a limbii române. Faptul este remarcabil în

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

condiţiile de viaţă ale etnicilor români ale căror manifestări spirituale pot îmbrăca haina graiului matern. În subsidiar, textul dramatic relevă stadiul de evoluţie a graiului, de altfel cu valoare exponenţială. În acest context, literatura dialectală, ofertantă din punct de vedere lingvistic, ocupă o poziţie semnificativă în viaţa comunităţilor româneşti, iar opţiunea pentru literatura de acest fel relevă elementul de coagulare pentru comunităţile româneşti, instrumentul lor de comunicare.

PARTICULARITÉS DES PARLERS D'UZDIN (VOÏVODINA, SERBIE) REFLÉTÉES DANS LA LITTÉRATURE DIALECTALE

Résumé

La présente étude signale et commente les particularités des parlers d'Uzdin (Voïvodina, Serbie), sur la base d'une œuvre dramatique que nous avons considérée un texte dialectal *sui-genesis*. Élaboré par un auteur cultivé mais parleur natif du parler, le texte correspond à l'exigence d'être considéré matériel dialectal représentatif pour le parler en cause. La perspective de se confronter au public le plus autorisé motive l'option de l'auteur pour la littérature dialectale comme élément de coagulation des communautés roumaines sur base de la langue maternelle.

IZVOARE ŞI LUCRĂRI DE REFERINŢĂ

Deleanu, *Izvoare Banat*	Marcu Mihai Deleanu, *Izvoare şi preocupări dialectale în Banat*, 2012.
Deleanu 2014	Marcu Mihai Deleanu, *Pune, Doamne, pace-n ţară*, David Press Print, Timişoara.
Densusianu ILR II	Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*. Ediţie îngrijită de J. Byck, vol. II, Bucureşti, 1961.
Gămulescu 1974	Dorin Gămulescu. *Elemente de origine sârbo-croată ale vocabularului dacoromân*, Bucureşti-Pancevo.
Ionică 1965	Ion Ionică, *Noi atestări ale imperativului negativ arhaic*, în volumul Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani, Bucureşti, Editura Academiei, 1965, p. 403–408.
LR	„Limba română", Bucureşti, 1952 şi urm.
Magda 1992	Ileana Magda, *Graiurile româneşti din Banatul iugoslav*, în LR XLI, nr. 11–12, p. 597–605, Bucureşti-Pancevo, 1974.
Marin	Maria Marin. *Fonetica* în *Graiuri rom. din Ungaria*, XLVI–LXXIV.
Mărgărit 1999	Iulia Mărgărit. *Pronume personale cu funcţie verbală*. *Noi atestări*, în LR XLVIII, nr. 1–2, p. 93–99.
Mărgărit 2009	Iulia Mărgărit, *Vocabularul graiurilor dacoromâne sudice*. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2009.
Mărgărit 2011	Iulia Mărgărit, *Românii din afara României*. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.
Neagoe 1984	Victorela Neagoe. *Subdialectul bănăţean*, în *Tratat de dialectologie română*, Craiova, Scrisul românesc, 240–283.
Petrovici 1954	Emil Petrovici. *Repartiţia graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român*, LR II, nr. 5, p. 5–17.

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)

Puşcariu 1924–1926 Sextil Puşcariu. *Pe marginea cărţilor*, în „Dacoromania” IV, 2, p. 1303–1403.

Rosetti, ILR Al. Rosetti, *Istoria limbii române. I. De la origini până la începutul sec. al XVII-lea*. Ediţie definitivă, [Bucureşti], Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986.

Rosetti, Cazacu ILR Al. Rosetti – B. Cazacu [-Liviu Onu], *Istoria limbii române literare* [vol.] I. *De la origini până la începutul sec. al XIX-lea*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1961.

Todoran 1956 Romulus Todoran. *Cu privire la repartiţia graiurilor dacoromâne*, în LR V, nr. 2, p. 38–50.

Todoran 1961 Romulus Todoran, *Noi particularităţi ale subdialectelor dacoromâne*, în „Cercetări de lingvistică”, VI, nr. 1, p. 43–73.

Tratat 1984 *Tratat de dialectologie română*, coordonator Valeriu Rusu, Craiova, Editura „Scrisul românesc”.

BDD-A32495 © 2021 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-19 21:32:59 UTC)